

Nejméně rozvinuté země v mezinárodním společenství a jejich postup ke splnění rozvojových cílů milénia

Jiří Sýkora*

1. Úvod

Do poloviny 60. let 20. století byla skupina rozvojových zemí považována za homogenní a světové společenství jednotlivé země rozlišovalo jen podle struktury jejich exportu. Již na prvním zasedání UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) v roce 1964 se objevily úvahy vyčlenit ze skupiny rozvojových zemí ty nejméně rozvinuté. Detailní popis obecné situace těchto méně rozvinutých zemí poskytly dvě expertní skupiny UNCTAD v letech 1969 a 1971 a generální shromáždění OSN (Organizace spojených národů) na doporučení CDP (Committee for Development Policy, Výbor pro plánování rozvoje) schválilo v roce 1971 první seznam nejméně rozvinutých zemí (NRZ). Původní kritéria definice NRZ byla následující: hrubý domácí produkt na obyvatele menší než 100 USD (v hodnotě dolaru z roku 1968), podíl průmyslové výroby na HDP menší než 10 % a gramotnost dospělého obyvatelstva nižší než 20 %. Svět tak začal v roce 1971 oficiálně uznávat, že na naší planetě existuje poměrně velké množství extrémně chudých míst, která potřebují ke svému rozvoji intenzivnější pomoc okolního světa (Bjerkholt, 2005, str. 1–4).

O úspěšnosti této pomoci do jisté míry vypovídá fakt, že téměř 40 let po vymezení pojmu NRZ a definování speciální pomoci rozvinutého světa se dosud jen jediné země podařilo z klubu nejchudších vystoupit. V roce 1994 tak učinila Botswana, v první řadě díky svému nerostnému bohatství (v posledním desetiletí činila hodnota exportu botswanských diamantů zhruba 2 miliardy USD ročně, populace Botswany je zhruba 1,7 milionu obyvatel). Seznam NRZ se naopak rozšiřuje (viz Tabulka 1) a situace v nich se stále zhoršuje. Cílem této stati je osvětlit administraci skupiny NRZ v mezinárodním společenství, uvést přehled výhod poskytovaných mezinárodním společenstvím skupině NRZ a zhodnotit postup těchto zemí ke splnění Rozvojových cílů milénia (MDG, Millennium Development Goals).

2. Definice a přehled NRZ

Kritéria hodnocení NRZ se stejně jako jejich seznam (Tabulka 1) průběžně vyvíjela. Za administraci NRZ je odpovědný CDP, který působí v rámci Ekonomické a sociální rady OSN (ECOSOC, Economic and Social Council). CDP je tvořen předními světovými odborníky z různých oblastí (ekonomové, sociologové, bankéři, politici apod.) a schází se zpravidla jednou ročně v sídle OSN v New Yorku. Diskutuje současný vývoj, provádí aktualizaci hodnotících kritérií a každé tři roky pak revizi seznamu NRZ. Poslední revizní zasedání

* Jiří Sýkora; Světový potravinový fond OSN, Huambo, Angola, Jiri.Sykora@wfp.org, juve616@yahoo.com.

dání CDP proběhlo 20.–24. března 2006. Aktuální kritéria hodnocení NRZ jsou (CDP 2006 Report, str. 17–20):

1) Hrubý národní důchod na obyvatele

Ke vstupu mezi NRZ během hodnocení v roce 2006 bylo třeba, aby průměrný HND/obyvatele za období 2002–2004 byl nižší než 745 USD. Hranice k výstupu ze skupiny NRZ byla stanovena na 900 USD. Tato hodnota je zhruba o 20 % vyšší než hranice pro vstup, což má zabránit situacím, kdy by země opustila seznam NRZ a záhy se do něj vrátila jen kvůli krátkodobému poklesu HND/hlavu způsobenému např. vnějšími šoky.

2) Index lidských zdrojů (HAI, Human Assets Index)

Kromě nízkého HND/hlavu jsou NRZ charakterizovány také nízkou úrovní lidského kapitálu. K jejímu hodnocení se v současné době používá index HAI, který se vypočítává jako průměr:

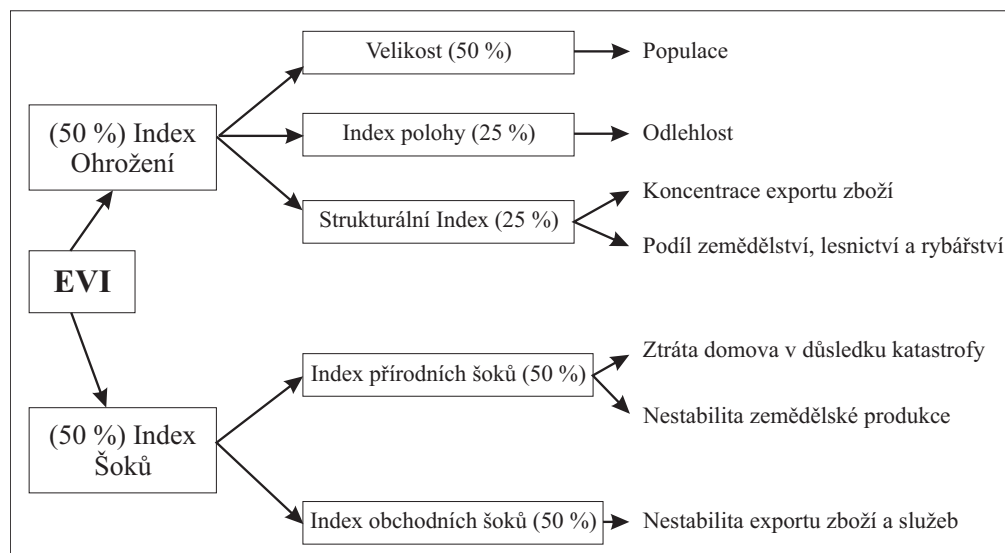
- Procenta podvyživené populace.
- Úmrtnosti dětí do 5 let.
- Proporce dětí zapsaných do středních škol.
- Gramotnosti dospělého obyvatelstva.

Hodnota HAI musela být v roce 2006 nižší než 58 pro vstup a vyšší než 64 pro výstup země ze skupiny NRZ.

3) Index ekonomické zranitelnosti (EVI, Economic Vulnerability Index)

Složení EVI znázorňuje Obrázek 1. V roce 2006 musela být hodnota EVI vyšší než 42 pro vstup a nižší než 38 pro výstup ze skupiny NRZ.

Obr. 1 Složení indexu ekonomické zranitelnosti, 2007

Zdroj: CDP Report on the seventh session, New York 2005, str. 18

Výbor pro rozvojovou politiku na revizním zasedání hodnotí jednak stávající NRZ, jednak země klasifikované Světovou bankou jako země s nízkým příjmem. V roce 2006 Výbor revidoval vývoj v 50 NRZ a 15 zemích s nízkým příjmem. Aby se země stala novou

NRZ, musí splňovat všechna tři kritéria, musí mít počet obyvatel menší než 75 milionů a její vláda musí se zařazením mezi NRZ souhlasit (jelikož se vstupem mezi NRZ nejsou spojeny jen výhody, ale i značná negativní image, rozhodla se například Ghana v roce 1990 mezi NRZ nevstoupit). Aby země z klubu NRZ vystoupila, musí splňovat alespoň dvě ze tří výše uvedených kritérií nebo musí mít hodnotu HND/obyvatele větší než dvojnásobnou oproti hodnotě stanovené pro vystoupení z NRZ a současně musí existovat vysoký předpoklad udržitelnosti takového vývoje HND. Země je Výborem doporučena k výstupu ze skupiny NRZ teprve tehdy, když požadovaná kritéria splňuje ve dvou revizích za sebou (6 let).

3. Mezinárodní pomoc skupině NRZ

Vyspělé země deklarují již několik desetiletí snahu těm chudším pomoci na cestě k prosperitě a důstojnému životu. Ze zařazení mezi NRZ plynou zemi výhody, které by měly v konečném důsledku vést ke zlepšení její hospodářské a sociální situace. Výhody spojené se statutem NRZ se v současnosti dělí na 4 oblasti:

3.1 Preferenční přístup na trhy

Preferenční přístup na trh opravňuje vývozce z NRZ, aby platil nižší clo, popřípadě aby měl bezcelní a bezkvótní přístup na trh jiné země. NRZ přijímají tržní preference v rámci:

- Všeobecného systému preferencí (Generalized System of Preferences, GSP), kterým rozvinuté země udělují preferenční přístup na trh rozvojovým zemím. Obsahuje buď úplné nebo téměř úplné pokrytí výrobků (např. Austrálie, EU, Japonsko, Kanada, Nový Zéland, Norsko, Švýcarsko) nebo částečné pokrytí výrobků pro všechny NRZ (Jižní Korea, Mauritius, Singapur, Thajsko, Turecko, USA).
- Globálního systému tržních preferencí (Global System of Trade Preference, GSTP), kterým rozvojové země udělují preferenční přístup na trh jiným rozvojovým zemím. Zahrnuje buď všechny NRZ (např. Argentina pro všechny výrobky, Egypt pro vybrané výrobky) nebo vybrané NRZ (Indie pro vybrané výrobky).

Potenciální komerční dopad preferenčního přístupu na trh závisí především na velikosti výhody, kterou vývozce z NRZ obdrží v porovnání s vývozcem z jiné země. Preferenční přístup na trh udělený NRZ zahrnuje obvykle větší výhody než je tomu u ostatních preferencí udělených jiným zemím v rámci GSP nebo GSTP.

3.2 Zvláštní zacházení při plnění závazků plynoucích z členství ve WTO

Většina předpisů upravujících zvláštní zacházení se týká všech rozvojových zemí spíše než jen NRZ v oblastech: přístup k WTO, sanitární a fytosanitární předpisy, technické překážky obchodu, subvence a odvetná opatření, obchod službami, obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví, urovnávání sporů, mechanismus revize obchodní politiky.

Tab. 1 Seznam nejméně rozvinutých zemí, 2007

	Země	Zařazení do NRZ	Obyvatelstvo 2004 (miliony)	HND/hlavu (USD)	HAI	EVI
1	Afghánistán	1971	29,9	122	11,5	60,3
2	Angola	1994	15,9	823	28,8	43,4
3	Bangladéš	1975	141,8	403	50,1	25,8
4	Benin	1971	8,4	450	39,9	52,0
5	Bhútán	1971	2,2	690	44,4	46,6
6	Burkina Faso	1971	13,2	303	24,6	46,7
7	Burundi	1971	7,5	90	20,1	59,9
8	Comoros	1977	0,8	450	37,8	63,6
9	Čad	1971	9,7	237	22,2	62,8
10	Dem. Rep. Kongo	1991	57,5	103	21,2	42,6
11	Džibuti	1982	0,8	943	44,7	60,2
12	Eritrea	1994	4,4	163	34,1	64,0
13	Ethiopie	1971	77,4	100	26,6	39,3
14	Gambie	1975	1,5	277	41,5	55,7
15	Guinea	1971	9,4	433	36,2	34,6
16	Guinea-Bissau	1981	1,6	143	25,6	66,2
17	Haiti	1971	8,5	410	38,5	56,8
18	Jemen	1971	21,0	523	48,3	42,1
19	Kambodža	1991	14,1	303	46,0	52,3
20	Kapverdské ostrovy	1977	0,5	1487	82,1	57,9
21	Kiribati	1986	0,1	917	90,5	84,3
22	Laos	1971	5,9	350	54,0	57,9
23	Lesoto	1971	1,8	623	61,2	50,5
24	Libérie	1990	3,3	117	28,9	68,0
25	Madagaskar	1991	18,6	273	41,6	41,6
26	Malawi	1971	12,9	163	40,5	48,8
27	Maledivy	1971	0,3	2320	81,9	50,5
28	Mali	1971	13,5	300	21,5	42,6
29	Mauretánie	1986	3,1	403	46,4	40,6
30	Mozambik	1988	19,8	220	25,6	43,6
31	Myanmar	1987	50,5	167	68,4	42,2
32	Nepál	1971	27,1	243	56,0	37,4
33	Niger	1971	14,0	203	12,7	50,0
34	Rovníková Guinea	1982	0,5	3393	55,6	70,7
35	Rwanda	1971	9,0	220	33,8	59,3
36	Samoa	1971	0,2	1597	90,4	64,7
37	Senegal	2001	11,7	557	38,8	41,8
38	Sierra Leone	1982	5,5	190	45,7	63,7

39	Somálsko	1971	8,2	193	5,4	68,4
40	Středoafriická republika	1975	4,0	277	27,3	50,8
41	Súdán	1971	36,2	463	49,0	49,9
42	Sv. Tomáš a Princův o.	1982	0,2	333	63,6	58,2
43	Šalamounovy ostrovy	1991	0,5	557	70,6	56,9
44	Tanzanie	1971	38,3	313	32,8	34,1
45	Togo	1982	6,1	323	46,0	45,8
46	Tuvalu	1986	0,0	1267	89,7	91,9
47	Uganda	1971	28,8	253	49,0	47,4
48	Vanuatu	1985	0,2	1187	66,0	64,3
49	Východní Timor	2006	0,9	467	55,3	65,2
50	Zambie	1991	11,7	390	35,2	46,2
***	Botswana opustila NRZ v roce 1994; Sikkim sloučen s Indií v roce 1975					

Zdroj: CDP Report on the eighth session, New York 2006, str. 18–20

WTO se snaží k nejméně rozvinutým zemím přistupovat flexibilně co se týče zavádění jednotlivých obchodních nařízení do praxe, poskytuje NRZ prodloužené lhůty a výjimky z pravidel, stejně jako intenzivní technickou pomoc.

3.3 Oficiální rozvojová pomoc a ostatní formy financování rozvoje

Výhody v oblasti bilaterálního financování rozvoje obvykle zahrnují dobrovolné závazky rozvinutých zemí. V Bruselské deklaraci i Bruselském akčním programu pro NRZ se dárcovské země poskytující více než 0,20 % HND jako ODA pro NRZ zavázaly v tomto trendu pokračovat. Dárcovské země poskytující více než 0,15 % se zavázaly dosáhnout co nejdříve 0,20 %. Všechny ostatní dárcovské země se znovu zavázaly k cíli 0,15 %. Navíc je v těchto dokumentech zakotveno doporučení OECD/DAC nevázat ODA poskytnutou do NRZ.

Poskytování finančních prostředků za zvýhodněných podmínek regionálními a multilaterálními rozvojovými partnery je ve většině případů založeno na klasifikaci země příjemce Světovou bankou jako země s nízkým příjmem. Všem zemím s nízkým příjmem jsou pak poskytovány stejné podmínky bez ohledu na to, patří-li země zároveň mezi NRZ.

3.4 Technická spolupráce a jiné formy pomoci

Integrovaný rámec (Integrated Framework, IF) pro obchodní aspekty technické pomoci NRZ byl vytvořen za účelem pomáhat NRZ v jejich obchodních aktivitách, včetně zvyšování kapacity lidských zdrojů a institucí. Je řízen společně Světovou bankou, Mezinárodním měnovým fondem, UNDP, WTO a Mezinárodním obchodním centrem (International Trade Centre UNCTAD/WTO, ITC).

Mnohé organizace systému OSN také věnují zvláštní pozornost rozvojovým výzvám v NRZ a cíleně zaměřují svou technickou podporu do NRZ anebo vyčleňují předem definovanou část svého rozpočtu na aktivity v NRZ. Například UNDP na období 2004–2007 vyčlenil zhruba 60–62 % svého rozpočtu pro NRZ.

Ostatní formy pomoci NRZ zahrnují například finanční podporu poskytovanou systémem OSN na účast zástupců NRZ na výročních zasedáních valného shromáždění

OSN. Navíc příspěvky NRZ do rozpočtu OSN nemají překročit 0,01 % celkových příjmů rozpočtu, a to bez ohledu na velikost NRZ, která u ostatních zemí určuje velikost jejich příspěvků.

4. Současná situace NRZ

V nejméně rozvinutých zemích žilo v roce 2004 asi 760 milionů lidí, což bylo asi 12 % světové populace. Na světovém HDP se skupina NRZ v roce 2005 podílela 0,65 %. Od roku 1995 sice tento ukazatel roste (z 0,52 % světového HDP), ale i tak NRZ stále nedosahují úrovně 0,89 % z roku 1980 (UNCTAD Handbook of Statistics 2006–07, Ženeva 2007, str. 392–401). Přes postupný růst HDP v poslední dekádě je i kvůli pokračujícímu vysokému tempu růstu obyvatelstva NRZ (roční průměr 2,4–2,7 % v letech 1980–2005; tamtéž, str. 456–472) jejich ekonomická úroveň výrazně nižší než u jiných skupin zemí. HDP na obyvatele dosahoval v roce 2005 v NRZ zhruba 20 % úrovně ostatních rozvojových zemí, což bylo stejně jako v roce 1995 a výrazně méně než v roce 1980 (32,7 %). Pro zajímavost HDP/obyvatele v NRZ v roce 2005 dosahoval zhruba 3 % úrovně České republiky (tamtéž, str. 392–401, vlastní výpočty). Vývoji HDP v NRZ odpovídá i vývoj jejich zapojení do mezinárodního obchodu. Například v roce 2006 se NRZ podílely na celkové hodnotě světových vývozů 0,83 % (tamtéž, str. 2–21, vlastní výpočty). Ekonomickou a sociální situaci v NRZ je možné shrnout například takto:

- Existuje naprostý nedostatek zdrojů disponibilních k financování veřejných služeb (školství, zdravotnictví, administrativa, soudnictví atd.). Nízké příjmy obyvatel země znamenají nízké úspory; nízké úspory znamenají nízké investice; nízké investice vedou k nízké produktivitě práce a nízkým příjmům. Např. v letech 1995–1999 byl průměrný příjem na osobu a den v NRZ 0,72 USD a průměrná denní spotřeba 0,57 USD (UNCTAD The Least Developed Countries Report 2002, str. 52).
- Více než polovina obyvatel NRZ žije v absolutní chudobě, tj. za méně než 1 USD denně (viz tamtéž), což má za následek prakticky neexistující či nedostatečnou domácí poptávku, čímž jsou velmi limitovány investiční příležitosti.
- Primárním cílem obyvatel je přežít, věnují se proto aktivitám s nízkými, ale poměrně jistými příjmy (např. subsistenční zemědělství).
- Existuje nedostatek disponibilní kvalifikované pracovní síly. Navíc nedostatek odpovídajících pracovních příležitostí uvnitř země fakticky nutí kvalifikované pracovníky hledat zaměstnání v zahraničí.
- V zemích s nízkým příjmem na obyvatele a stagnující či klesající ekonomikou existuje vysoké riziko vnitřních ozbrojených konfliktů. V letech 1990–2001 zažilo ozbrojený konflikt různé intenzity 60 % NRZ (UNCTAD, The Least Developed Countries Report 2004, str. 163).

5. Změna strategie pomoci NRZ ze strany mezinárodního společenství

Mezinárodní organizace jako Světová banka, MMF nebo agencie OSN ve shodě s většinou nezávislých ekonomů i nevládních organizací tvrdí, že odstranění či alespoň snížení chudoby v NRZ je možné pouze prostřednictvím trvalého ekonomického růstu, jenž povede k podstatnému zvýšení průměrného příjmu domácnosti a následnému zvýšení

soukromé spotřeby. UNCTAD, jako hlavní orgán mezinárodního společenství sledující ekonomický vývoj ve skupině NRZ, přitom do nedávné doby kladl hlavní důraz na zintenzivňování NRZ do mezinárodního obchodu. Například ještě zpráva UNCTAD o NRZ z roku 2004 (str. 107) uvádí, že vývozy mohou hrát různé role při podpoře ekonomického růstu a intenzivnějším vytížení výrobních kapacit: (a) statické zvyšování efektivity plynoucí ze specializace podle současných komparativních výhod země; (b) zvýšené vytížení výrobních kapacit, ke kterému dojde, když zvýšená vnější poptávka umožní zapojení dosud nečinných výrobních faktorů; (c) zvýšené investice do fyzického a lidského kapitálu umožněné zvyšující se návratností investic; (d) růst produktivity v důsledku transferu technologií a vystavení světové konkurenci.

Většina NRZ je již poměrně dlouhou dobu zahraničnímu obchodu otevřená více než například členové OECD. V letech 1999–2001 export a import tvořil 51 % HDP nejméně rozvinutých zemí, což je sice o něco méně než u zemí se středními a nízkými příjmy, ale o 8 % více než země OECD ve zmiňovaném období (UNCTAD The Least Developed Countries Report 2004, str. VIII). Dopad většího zapojení do zahraničního obchodu na domácí ekonomiku ovšem není jednoznačný. Situace je složitější z několika důvodů:

- Trvale udržitelný rozvoj vyžaduje nejen prostou expanzi exportu, ale také dodatečné investice, které by umožnily zapojení a správné využití dovezených strojů a zařízení do domácí ekonomiky a tím růst produktivity práce. NRZ začínají prakticky od nuly (chybí školy a univerzity, silnice a doprava, zdravotnictví, nové technologie v zemědělství apod.), což vyžaduje velký objem investic. Potřebný kapitál by měl zemi přinášet export. Většina NRZ je však ve skutečnosti stále vysoce závislá na mezinárodní finanční pomoci, tudíž výše popsaný proces závisí i na její efektivitě. Ta je do značné míry diskutabilní, např. v roce 2000 odhadoval Meltzerův výbor, že 60 % projektů Světové banky končí neúspěchem.
- Pozitivní roli exportu je třeba vidět v kontextu chronicky deficitních platebních bilancí NRZ. Skupina NRZ sice poprvé v historii v roce 2005 dosáhla pozitivní obchodní bilance, což ale bylo zásluhou pouze zemí vyvážejících ropu (Angola, Čad, Jemen, Rovnicková Guinea, Súdán). U ostatních zemí končí platební bilance vysokým deficitem, který často přesahuje i 20 % HDP. Tyto deficity se dosud běžně financují z oficiální rozvojové pomoci (ODA). V takové situaci může být pozitivní dopad nárůstu exportu ohrožen například následným snížením přílivu ODA nebo může být nutné použít dodatečné finanční zdroje získané nárůstem exportu na splátky dluhů.
- Odstranění chudoby prostřednictvím mezinárodního obchodu je v NRZ složité ještě z jiného důvodu. Přestože jsou tyto země do mezinárodního obchodu vysoce zapojeny, neexistuje přímá vazba mezi ním a životy obyvatel NRZ. Většina obyvatel pracuje v subsistenčním zemědělství. Ve městech je pouze zlomek pracovní síly zaměstnán oficiálně (pracovní smlouva, mzda). Důsledkem je minimální podíl obyvatelstva věnujícího se proexportním aktivitám.

Pozitivní dopad mezinárodního obchodu na snižování chudoby byl zaznamenán pouze v několika málo z NRZ. V 90. letech 20. století mnohé NRZ dosáhly zvyšování exportu, ale očekávaný výsledek se nedostavil. V praxi platí, že pokud export NRZ klesá, dá se s určitostí očekávat zvýšení rozsahu chudoby v zemi. Naopak rostoucí export nevede nutně ke snížení počtu obyvatel žijících v chudobě. UNCTAD zkoumal podrobněji 33 NRZ v obdobích 1990–1995 a 1996–2000. Pozitivním faktem bylo, že z množiny těchto 66 měření (1 země v každém z období) rostl export v 51 případech. Dopad růstu exportu na chudobu (měřenou výší soukromé spotřeby) v NRZ byl následující (UNCTAD The Least Developed Countries Report 2004, str. 135):

- 1) *Zbídačující efekt obchodu* (pokles průměrné soukromé spotřeby při současném růstu exportu) nastal v 18 z 51 případů.
- 2) *Pomocný efekt obchodu* (nárůst průměrné soukromé spotřeby při současném růstu exportu) nastal pouze ve 22 z 51 případů.
- 3) *Nejednoznačný efekt obchodu* (změna průměrné soukromé spotřeby v intervalu $<-1\%, 1\%$) nastal v 11 z 51 případů.

I pod vlivem těchto empirických studií začalo mezinárodní společenství pomalu odstupovat od názoru, že situaci v chudých zemích lze efektivně vyřešit jen jejich intenzivnějším zapojením do mezinárodního obchodu. Je vysoce pravděpodobné, že expanze exportu se většinou nedotkne ekonomiky jako celku, ale jen jejích malých, geograficky izolovaných částí (např. turistická oblast, továrna, naleziště surovin). Ke snížení chudoby je přitom naopak třeba, aby docházelo k plošnému růstu placených pracovních příležitostí tempem, které převyšuje růst populace v produktivním věku. V současné době je budování výrobních kapacit vnímáno jako chybějící spojnice mezi rostoucí hodnotou mezinárodního obchodu, jež mnohé NRZ dosahují, a dlouhodobým snižováním chudoby, kterého se zatím ve většině NRZ dosáhnout nedaří.

Výrobní kapacity mohou být definovány různými způsoby. UNCTAD je definuje jako „výrobní zdroje, podnikatelské schopnosti a výrobní vazby, jež společně určují kapacitu země vyrábět zboží a služby a umožňují růst a vyvíjet se“ (UNCTAD Least Developed Countries Report 2006, str. 61). Výrobní kapacita je maximální objem produkce dosažitelný v dané zemi. Vyvíjí se dynamicky procesem akumulace kapitálu, technologického pokroku a strukturálních změn, a je navíc ovlivněna zapojením země do světové ekonomiky, národními a mezinárodními institucemi. Role výrobních kapacit by měla být brána v úvahu při sestavování strategií boje proti chudobě, zejména v NRZ. V současné době je přijímán názor, že rozvoj výrobních kapacit může vést ke snižování chudoby prostřednictvím 3 základních mechanismů:

- Umožňuje progresivní přechod nezaměstnaných do produktivních ekonomických aktivit. Když roste produktivita, mohou růst i mzdy. V podmínkách velkého nadbytku pracovních sil v mnoha NRZ se klíčový efekt dostaví spíše rozšířením zaměstnanosti než růstem mezd. Do jaké míry povede zvýšení výrobní kapacity ke snížení chudoby závisí na potenciálu tohoto zvýšení absorbovat dodatečné pracovní síly (počet nových pracovních míst) a také na tom, do jaké míry jsou to právě lidé žijící v chudobě, kterým se podaří nově vytvořená pracovní místa získat.
- Vývoj výrobní kapacity může vést ke snížení cen zboží a služeb, především potravin, a také ke snížení nestability těchto cen. To je důležitý mechanismus zvyšování reálných příjmů a snižování chudoby.
- Posilování výrobní základny ekonomiky může umožnit vyšší příjmy vlády z daní. Následně může dojít ke zlepšení veřejných služeb i systému vládnutí, což dále podpoří snižování chudoby.

Snižování chudoby na oplátku podporuje rozvoj a využití výrobních kapacit. Vyšší příjmy dovolují lidem utráčet více za vzdělání nebo zdravotnictví. Snižování chudoby také zvyšuje poptávku po spotřebním zboží a tím dále stimuluje další vývoj a využití výrobních kapacit. Tento efekt snižování chudoby není natolik významný v zemích, kde v chudobě žije menšina obyvatel. V NRZ je ovšem chudoba všeobecně rozšířena a právě zvyšování reálných příjmů lidí žijících v chudobě je hlavním nástrojem zvyšování agregátní poptávky v těchto zemích.

6. NRZ a Rozvojové cíle milénia

Aby se dal i vývoj sociální situace v chudých zemích měřit a zefektivnit se, definuje mezinárodní společenství různé rozvojové cíle. Nejznámějšími jsou Rozvojové cíle milénia (Millennium Development Goals, MDG), které byly přijaty během Miléniového summitu OSN v New Yorku 6.–8. 9. 2000. MDG hodnotí vývoj situace v období 1990–2015 a jejich splněním by se globální životní podmínky zlepšily následujícím způsobem:

- 1) Snížení podílu obyvatelstva žijícího za méně než 1 USD na den na polovinu, snížení podílu obyvatelstva trpícího hladem na polovinu.
- 2) Všichni chlapci a děvčata získají úplné základní vzdělání.
- 3) Odstranění nerovnosti ve vzdělání mužů a žen na základních a středních školách pokud možno do roku 2005 a na všech úrovních do roku 2015.
- 4) Snížení úmrtnosti dětí mladších 5 let o dvě třetiny.
- 5) Snížení úmrtnosti žen při porodu o tři čtvrtiny.
- 6) Snížení rozšíření HIV/AIDS, malárie a jiných závažných onemocnění.
- 7) Zvrácení úbytku přírodních zdrojů, snížení podíl obyvatelstva bez trvalého přístupu k pitné vodě na polovinu, výrazné zlepšení v životech alespoň 100 milionů obyvatel chudinských čtvrtí velkých měst do roku 2020.
- 8) Vytvoření globálního partnerství pro rozvoj.

NRZ mají i své vlastní rozvojové cíle, které byly definovány v Bruselu během třetí konference OSN o NRZ (UNLDC III). UNLDC III se konala až po Miléniovém summitu OSN, proto cíle definované pro NRZ v Bruselském akčním programu v sobě zahrnují většinu MDG. Na rozdíl od MDGs ale cíle UNLDC III obsahují i makroekonomické veličiny, zejména cílový ekonomický růst reálného HDP (nejméně 7 % ročně) a podíl investic na HDP (nejméně 25 %). UNLDC III také zahrnují jasné cíle v oblasti mezinárodního obchodu a fyzické infrastruktury (UNCTAD The Least Developed Countries Report 2006, str. 30). Společným znakem cílů UNLDC III a MDGs je jejich obtížná měřitelnost v praxi, zvláště pak v NRZ s neefektivními administrativními a statistickými systémy. Na rozdíl od cílů UNLDC III, mezinárodní společenství vynakládá velké úsilí při sběru statistických dat k měření MDG a bylo také dosaženo mezinárodního konsensu na tom, jak mají být MDG monitorovány. Z praktických důvodů se proto pokrok v plnění MDG používá i jako podklad pro hodnocení cílů UNLDC III.

Postup ke splnění MDG je mezinárodním společenstvím kontrolován pravidelně. Výsledky takových kontrol jsou publikovány různými způsoby, jedním z nejprehlednějších je tzv. graf postupu k MDG (MDG progress chart). V tomto přístupu jsou všechny rozvojové země rozděleny na 10 geografických skupin a každá skupina je hodnocena z hlediska 18 dílčích cílů, čímž vzniká množina 180 pozorování. Jak bylo publikováno v grafu postupu k MDG v roce 2007, jen ve 23 případech ze 180 bylo cíle již dosaženo nebo téměř dosaženo. V dalších 54 případech se splnění cíle do roku 2015 očekává, pokud budou pokračovat současné trendy. V dalších 65 případech se podle současného vývoje splnění cíle neočekává a ve 37 případech nedošlo od roku 1990 k žádnému zlepšení nebo naopak došlo ke zhoršení situace. Zbývajících 1 případ nemohl být pro nedostatek informací hodnocen (MDG Progress Chart 2007). Z výše uvedeného vyplývá, že je možno v roce 2015 očekávat splnění MDG jen asi na 40 %.

Jak uvádí UNCTAD The Least Developed Countries Report 2006 (str. 34–40), přestože data nejsou dostupná pro mnoho NRZ, existuje dostatek informací z období 1990–2003 pro hodnocení poměrně velkého počtu NRZ z hlediska vývoje v oblastech:

(a) snížení proporce obyvatelstva trpícího hladem na polovinu v období 1990–2015; (b) zajištění, aby do roku 2015 všechny děti absolvovaly kompletní základní vzdělání; (c) odstranění nerovnosti pohlaví na základních a středních školách pokud možno do roku 2005 a na všech úrovních nejpozději do roku 2015; (d) snížení úmrtnosti dětí mladších 5 let o dvě třetiny mezi roky 1990 a 2015; (e) snížení proporce obyvatelstva bez přístupu k pitné vodě na polovinu do roku 2015. Analýza dostupných dat vede k těmto závěrům:

(a) Data dostupná pro 34 NRZ: žádná z nich ke konci roku 2003 cíl nesplnila; 13 zemí cíle dosáhne, pokud budou pokračovat v pokroku stejným tempem jako v období 1990–2003 (největšího pokroku dosáhla Angola, Čad, Haiti, Malawi a Mozambik); 9 zemí zlepšilo situaci mírně, ale cíle pravděpodobně nedosáhnou; ve 12 zemích situace stagnuje nebo se zhoršuje (např. v Demokratické republice Kongo narostla proporce lidí trpících hladem o 40 % mezi roky 1990 a 2003).

(b) Data dostupná pro 26 NRZ: Kapverdské ostrovy již cíle dosáhly; 9 zemí pravděpodobně cíle také dosáhne do roku 2015; 14 pravděpodobně cíle nedosáhne i přes pomalé zlepšování situace; situace ve 2 zemích se zhoršuje. Obecně měly v roce 1990 africké NRZ nejnižší míru zápisu do základních škol (v některých zemích i méně než 10 %), naopak asijské země nejvyšší (v průměru přes 70 %).

(c) Data dostupná pro 36 NRZ: 10 již cíle dosáhlo ke konci roku 2003; 9 ho pravděpodobně dosáhne do roku 2015; 14 ho nejspíše nedosáhne; situace ve 3 zemích se zhoršuje.

(d) Data dostupná pro všech 50 NRZ: žádná cíl dosud nesplnila; jen 11 zemí cíle pravděpodobně dosáhne do roku 2015; 24 ho pravděpodobně nedosáhne; 15 zemí se zhoršuje.

(e) Data dostupná pro 34 NRZ: 3 cíl již splnily; 10 cíle pravděpodobně dosáhne do roku 2015; 16 ho pravděpodobně nedosáhne; situace v 5 zemích se zhoršuje.

NRZ též zažívají silnou a rostoucí hrozbu dopadu HIV/AIDS. Podle zprávy UNAIDS z roku 2004 (v UNCTAD LDC Report 2006, str. 35) žilo na konci roku 2003 zhruba 28 % světové HIV pozitivní populace v NRZ; 32 % HIV pozitivních žen žilo ve stejném roce v NRZ; 45 % HIV pozitivních dětí mladších 14 let žilo v NRZ; 43 % dětí, které ztratily kvůli HIV/AIDS oba rodiče, žilo v NRZ.

7. Závěr

Všechna uvedená fakta dokládají velmi nízkou životní úroveň v NRZ. Příznaky jako nedostatečné vzdělání, neefektivní zdravotnická péče nebo podvýživa mají všechny společnou základní příčinu: nepříznivý ekonomický vývoj v jednotlivých zemích. Konkrétní problémy se v jednotlivých NRZ liší, ale hlavním společným rysem většiny z nich je všeobecná chudoba. Tento problém nebude vyřešen dokud NRZ nezajistí více pracovních příležitostí pro své rychle rostoucí obyvatelstvo.

Dosažení Rozvojových cílů milénia se za současného vývoje zdá nepravděpodobné v globálním měřítku i většině NRZ. MDG se zřejmě stanou dalším důkazem naší neschopnosti jednat rychle a hlavně efektivně. Mezinárodní společenství ovšem zahrnuje i chudé země a ze současné situace nelze v žádném případě vinit pouze bohaté státy. Pokud se totiž nezmění politické myšlení na straně bohatých, ale hlavně chudých zemí, jakékoli mezinárodní strategie ekonomického rozvoje lze realizovat jen stěží. OSN odhaduje, že při pokračování dnešního vývoje by řady NRZ mohlo během příštích 50 let opustit nanejvýš 8 zemí. Je hlavně na vládách chudých států, aby přijaly pomocnou ruku bohatších a vydaly se na cestu skutečných změn a pokroku. Zatím se totiž zdá, že největší překážkou na této cestě je nedostatek dobré vůle politických vůdců NRZ.

Literatura

- BJERKHOLT, O. 2005. *Least Developed Countries: An Introduction*. Geneva : UNCTAD, 2005. Dostupné z WWW: <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=1358&lang=1&frmSearchStr=bjerkholt&frmCategory=all§ion=whole>
- COMMITTEE FOR DEVELOPMENT POLICY. *Report on the Eighth Session*. United Nations, New York, 2006. ISSN 0257-0661.
- COMMITTEE FOR DEVELOPMENT POLICY. *Report on the Seventh Session*. United Nations, New York, 2005. ISSN 0257-0661.
- COMMITTEE FOR DEVELOPMENT POLICY. *Report on the Fifth Session*. United Nations, New York, 2003. ISSN 0257-0661.
- ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Angola at a Glance 2005–2006*. Economist Intelligence Unit, London, 2005. ISSN 0969-7985.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Angola – Selected Issues and Statistical Appendix*. IMF, Washington DC, 2005. IMF Country Report No. 05/125.
- MILLENNIUM PROJECT. *Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals*. UNDP, New York, 2005. ISBN 1-84407-217-7.
- PREBLE, C.; TUPY, M., L. 2005. *Trade Not Aid*. Washington : Cato Institute, 2005. Dostupné z WWW: http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=3873
- UNCTAD. *Handbook of Statistics 2006–07*. United Nations, Geneva, 2006. ISBN 978-92-1-012063-0.
- UNCTAD. *The Least Developed Countries 2006 Report, Developing Productive Capacities*. UNCTAD, Geneva, 2006. ISBN 92-1-112701-7.
- UNCTAD. *The Least Developed Countries 2004 Report, Linking International Trade with Poverty Reduction*. UNCTAD, Geneva, 2004. ISBN 92-1-112581-2.
- UNITED NATIONS. *Millennium Development Goals: 2007 Progress Chart*. United Nations, New York, 2007. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/mdg2007-progress.pdf>
- UNITED NATIONS. *Programme of Action for the Least Developed Countries, Adopted by the Third United Nations Conference on the Least Developed Countries in Brussels on 20 May 2001*. United Nations, Brussels, 2001. Dostupné z WWW: <http://www.unctad.org/en/docs/aconf191d11.en.pdf>
- WORLD BANK. *Angola At a Glance*. The World Bank, Washington, 2005. Dostupné z WWW: http://devdata.worldbank.org/AAG/ago_aag.pdf

The Least Developed Countries in The International Community and their Progress Towards Achieving Millennium Development Goals

Abstract

The aim of this paper is to describe the current situation of the least developed countries (LDCs). After briefly explaining their historical development, this paper presents the current definition criteria for LDCs as well as their up-to-date list. The position of the LDCs within the international community is briefly explained on the example of changing strategies of international development partners towards achieving progress in the LDCs. Finally, the progress of the LDCs towards achieving the Millennium Development Goals (MDGs) is assessed. The assessment shows that if the current development is not accelerated, the majority of the MDGs will not be met by 2015 as planned. In the recent past it was thought that the right way to speed up the economic and social developments in the LDCs is their growing engagement in international trade. This paper shows empirical evidence of the impacts international trade has had on the LDCs' economies in the recent past. It proves again that the solution for the LDCs does not lie in any single measure. To significantly decrease the proportion of the population living in poverty in any country, the country must be able to provide its people with a sufficient number of paid employment opportunities.

Keywords: Least developed countries, International trade, Millennium development goals.

JEL classification: F43, O10, O19.